

Sumari

5 Pròleg

... De cada dia

- 15 Lema
- 16 El pa
- 17 Panís
- 18 Pa encadenat
- 19 La primera mona
- 20 Les orelletes
- 21 Panadó
- 22 Companatge
- 23 Els crostons

Ocells

- 27 La cigonya
- 28 Els coloms
- 29 Ocells blancs
- 30 Moixonada
- 31 Corb marí

Fill

- 35 No tothom és tan ric
36 Príncep
37 En la tarda, ell
38 Vosaltres, elegits
39 Qui de nit
40 Només el fill
41 Jo sí que ho sé
42 Cadena de llum

Estimar

- 45 Servir
46 Tu signes la drecera
47 No té remei
48 Veritat
49 La vida que importa
50 Càlida pluja
51 Any nou
52 Futur
53 Al seu lloc

Poliorama

- 57 Esclau
58 Així deu ser
59 Ombra de Sísif

60	Sala
61	Vellesa
62	La urgència
63	Antic
64	La sabata
65	Darrera rosa
66	He tornat
67	Festa gran
68	La finestra
69	Dinava al banc
70	Ciutat vella
71	Ha plogut
72	Oli nou
73	La bassa
75	Campanes
76	Les ruïnes
78	Extremes eines
79	Ulls afamats
80	Som de Posidònia
82	La nau dionisiaca
84	El joc etern
85	Deixeu que m'amagui
86	El missatge
87	Aquí parlava
88	Present

89	El qui fa
90	Irtàbol
91	Ahir tan sols
92	Runes de somnis
93	Palles de Nadal
94	Uníson
95	La minúscula
96	Tots pelegrins
97	El món
98	La crida
99	Sé d'on soc
100	Orfe
101	La darrera estampa

Una poesia sàvia: “mots de brisa ran de reixa”

“D’això és pastada l’argila dels humans”

JV

L’eclosió de Josep Vallverdú (1923) com a poeta és un dels fets més interessants i inesperats que s’han produït en la literatura catalana d’aquests deu últims anys. Després d’una trajectòria rica i prolífica com a novel·lista, narrador, memorialista, assagista, autor de teatre i traductor, que el va dur a guanyar amb tot mèrit el premi d’Honor de les Lletres Catalanes el 2000, fa només cosa de deu anys Josep Vallverdú va començar de revelar-se com a poeta amb *De signe cranc* (2009) i d’ençà de llavors ja ha publicat els següents reculls: *Argila* (2014), *Ronda de boires* (2016), *A ull nu* (2018) i ara *Pa de forment*, a banda de *Bestiolari* (2010) i *Bestiolari 2* (2017), que formen un bloc a part o, per dir-ho d’una manera menys abrupta i segurament més ajustada, són un afluent del seu corrent principal.

Bé que seqüenciada en diversos llibres, l’obra poètica de Josep Vallverdú se’ns lliura com un tot molt més

compacte del que a primer cop d'ull podria semblar, presidida per un to tan definit com ben aviat reconeixible, i amatent a un conjunt de motius recurrents: no hi ha cap mena de pressa, però el dia que s'editi la seva Poesia Completa això serà encara més evident i cada llibre deixarà de ser-ho per esdevenir una secció o capítol d'un tot orgànic. Tenint en compte l'edat en què han germinat i s'han editat tots aquests poemes, no hi ha dubte que estem davant d'un *corpus* poètic de plena vellesa (“...deixo enrere a poc a poc el meu capvespre / per avançar cap a l'extrema fosca”), però més enllà de situar-ho en la història i trajectòria del seu autor això té una significació ben relativa. El que en canvi em sembla del tot extraordinari és el fet que un autor que fins llavors era un prosista consumat es reinventi com a poeta a una edat tan tardana. Com a gran poeta. Com a poeta dotat d'una veu pròpia i proveït d'un instrument prodigiosament afinat i versàtil, com s'ha pogut veure en tots i cadascun d'aquests reculls. Això sí que crec que ningú no podia afigurar-s'ho fa tan sols deu anys.

Tots aquests poemes —sobre l'agre del terror, el país o Grècia, l'amor tardà, la guerra, el pas del temps, el riu, la mar, la vellesa i la bellesa— són el fruit de la darrera collita d'unes vinyes molt velles i, en canvi, regalimen o traspuen una barreja de vitalitat

i saviesa del tot envejable. Poemes que, a partir d'ara, ja no poden faltar en cap antologia de poesia catalana: és en ells on sembla haver-se concentrat tot el saber de Josep Vallverdú —tan divers i dispers—, fins al punt de ser-ne un destil·lat d'alta graduació on el retrobeu sencer i saturat de totes les seves millors propietats, com potser en cap altre dels gèneres que ha conreat. La poesia ha estat l'últim a aparèixer, sí, però quan ho ha fet ha recollit com en un estuari tot el saber acumulat al llarg d'una llarga, fecunda i trasbalsada vida.

En tots aquests reculls s'hi desplega una panòpia de pretextos i motius d'una gran riquesa servida per la corresponent, o consegüent, diversitat de formes: res no sembla escapar o resistir-se ni a l'ull ni a l'oïda de Josep Vallverdú, capaç de fer bons i fins grans poemes a partir dels pretextos més aparentment nimis, prosaics o intrascendents, com passa en les dues primeres seccions de *Pa de forment*, dedicades al pa (de forment, de panís, orelletes, de pessic, panadó, pa amb tomàquet o crostons: “Que no ens falti el pa de cada dia”, diu com a colofó a “Pa encadenat”) i als ocells (cigonyes, coloms, gavines, moixonada o corbs marins), que ell es complau a fixar en els seus versos com si es tractés d'escatir —o si més no retenir— el dibuix prodigiós del seu vol escàpol:

M'ha eixordat una bandada d'ocells:
volaven en cercles, cada cop més amples,
ferint amb xiscles la brisa matinal.
Malgrat alguna esgarriada giragonsa,
obeïen un disseny de dansa atàvic,
un esquema en el cel, que m'encisava,
com un conte de fades d'antany.
Quin magnètic pol centrava la volada?
No ho sabré mai.
(...)

Les dues seccions següents, dedicades al fill i a l'amor, deparen alguns dels millors poemes del recull, per tal com hi trobem, o retrobem, la figura del fill discapacitat amb qui manté, llibre a llibre, un diàleg cada cop més insondable: “Només els innocents que ho foren sempre, (...) sereu ben lliures de foscants i espectres; / vosaltres, elegits, sereu cridats / a transitar per sempre de la llum a la llum.” Des del principi de la seva trajectòria lírica són nombrosos els poemes on l'autor malda per copsar, escatir, reflectir i formalitzar la natura d'aquesta forma d'amor que no fa sinó créixer amb el temps: “No sap ningú com és de ric l'amor / que no pot constatar / la força del retorn del doll llençat.” Un amor que coexisteix amb el fervorós rebrot d'una nova passió d'amor sense la qual és probable que

aquesta dimensió lírica de Josep Vallverdú no s'hagués arribat a manifestar mai en vers: talment un trobador adelitat, en cada nou recull l'autor assaja tot tipus de formes per celebrar-lo des de la màxima consciència i capacitat de gaudi. En la història de la poesia no és fàcil trobar poemes com aquests escrits passat el cap de la norantena: “I com em sento estranyament feliç / que m'afermessin, tant de bo per sempre, / aquests teus ulls, esbirros implacables!”

La cinquena secció de *Pa de forment* constitueix per ella sola un recull autònom on l'autor sembla respondre, o més ben dit correspondre, als múltiples estímuls amb què la realitat, el món, la vida i el temps l'assetgen, el sorprenen, l'inquieten, el torben o el meravellen. Com si en l'autor el temps passat, present i futur s'entortolliguessin, i el poema, de retruc, cavalqués en aquesta múltiple dimensió temporal que li permet, alternativament, recuperar el passat (“Esclau”, “He tornat”, “Ahir tan sols”), assaborir el present fins a l'última engruna o gota (“Present”, “El món” o “Vellesa”): “Creureu que avui, amb tant de temps passat, / quantinc a tocar la cinta d'arribada, / trobo buits tants consells de bellugueig / a qui ha ballat a l'espinguet de mil gralles? / Feliç visc al dia, de futur no en tinc; / temps ha vaig de passar la ratlla de sortida / i em deixa indife-

rent quan petjaré la meta”), o projectar-se en el futur (“Uníson”, “Orfe”, “La darrera estampa” o “La crida”), amb una barreja de lucidesa i serenor trasbalsadores, com passa en el bellíssim poema “Així deu ser”:

M’he desvetllat en la fosca
sense esme de moure un sol múscul,
totalment dins i fora de mi ensems,
inexplicablement paralytat.
Convivia, en latència, amb el buit.
Així deu ser la mort? Vull dir
l’estulta immersió en la negror,
fora del temps, dels àmbits?
No serà que, al moment que,
fulgurant, cau la dalla,
tot esdevé ingràvid perquè tot és res?
Heus aquí la pregunta que discorre pels segles,
la portem gravada al front des que naixem
i esquinça l’univers amb xiscles de partera.

Però a més d’aquestes prodigioses projeccions temporals que trobem en molts dels seus poemes, val la pena remarcar una altra nota o registre que emergeix, de tant en tant, com el so d’un gong. Em refereixo a una mena de poesia cada cop més difícil de fer i de trobar: el poema cívic o patriòtic, que en el cas d’aquest

recull cristal·litza en dos dels seus millors artefactes lírics, “Runes de somnis” i “Sé d’on soc”. Tots dos un estremidor diàleg amb una admirada figura tutelar: “Entre runes de somnis vaig saber de tu, / Màrius, molts anys després que la neu et cobrís. / A la nostra ciutat no del tot aterrada, / malmesa tanmateix, bleixant en el redreç, / els mots que vas llegar-nos reffloriren”, així comença “Runes de somnis”. Aquests mots que “reffloriren” són els mateixos que li permeten dir-nos, gairebé a tall d’admonició, en el poema “Sé d’on soc”:

... He viscut anys i panys sobre el grumoll
d’aquesta terra meva, en sé els topants,
tant els palpables com els invisibles:
vull dir la fibra històrica i el nervi,
els destrets i les heroïcitats
—no debades hem fet de pedres pans—;
les sofrences i els exilis dels seus fills,
el modèlic exemple de tants màrtirs,
el tossut, repetit renaixement
en què dipositem la nostra esperança:
aquella “flor, minúscula i tenaç”
a la qual s’aferrava en anys ombrívols
la digníssima veu de Màrius Torres.

No tinc cap mena de dubte que, a partir d'ara, molts ens aferrarem, també, a la veu de Josep Vallverdú per sobreposar-nos a la duresa dels temps presents.

Àlex SUSANNA

Lema

Pa per a tothom,
pa per als infants,
sopes per als vells,
pa per als refugiats,
pa per als naufrags,
pa per a la núvia,
que en farà llet,
pa per al Sinaí,
per a la Patagònia,
pa de la Prehistòria,
pa de la Bíblia,
pa per a l'Univers futur,
pa per a fer coca,
crostó o llesca, tot és bo;
pa amb vi i sucre,
pa de figues, pa de nous,
pa de ronyó, pa de Viena,
pa de pessic a les postres.
Un pa a la post.

El pa

Quan jo era vailet, fa una garbera d'anys,
i passava les vacances a pagès,
anava a buscar el pa, al toc de migdia,
amb la senalla i el perdiguer de l'avi:
el gos es deia Krim, i els meus estius
eren plens de la nostra vibrant amistat.
De retorn de cal Pastisser Nou,
el Krim portava per les anses la senalla,
d'on sobreeixia un enorme pa
en forma de barret de tres puntes,
tres, com els Mags d'Orient.
Aquell pa feia olor de cosa bona.
Les coses bones, avui, on són?
On és el Krim? Massa aviat el perdria,
sacrificat després d'enverinar-se:
un amic de debò, el primer que se'm moria.
Després n'he enterrat tants com molles hauria
aquell pa de tres bonys que el gos portava.

Panís

Ens donaven pa de panís,
per cap tocava una barreta al dia,
tova al matí, pur granit a la tarda.
Minsa la barra, flaca la persona.
Aquella grogor era odiosa, no hi havia res més.
Estretors compartides a milions
en aquell 1939 pregonat de victòria.
Racionament de menges, mercat negre;
enyoràvem l'abundor, sobretot el pa blanc.
Quina nafra, la memòria d'aquell món obscur:
la roba aprofitada, rentada mil vegades,
l'absència de postres, el paper fosc on escriure,
els tramvies inflats, el salconduit per viatjar.
“Han detingut l'oncle.” “Diu que també afusellen.”
Alça el braç, que passa la Falange!
Alça el braç, que ha parat la projecció,
s'encenen els llums i a la pantalla el Caudillo,
cofoi de la victòria, et commina
sobretot que reneguis de la teva llengua.
Fes-ho, fes-ho, que tindràs pa blanc.

Anys després, rosegat per la gana de postguerra,
enyorava la benança de la casa pairal
i els crostons de bon pa que repartia als pobres.

© del text: Josep Vallverdú Aixalà, 2019
© del pròleg: Àlex Susanna Nadal, 2020
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2020
Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: octubre de 2020
ISBN: 978-84-1303-208-5
DL: L 689-2020
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.